

פרשת שלח התשע"ט

adk1010@gmail.com

הרב ארי דוד קאהן

1. במדבר פרק יד,

(יא) וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה עַד־אֵנָה יִנְאַצְנִי הָעָם הַזֶּה וְעַד־אֵנָה לֹא־יֵאֱמִינוּ בִּי בְּכָל־הָאֹתוֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּקִרְבּוֹ: (יב) אֲכַנּוּ בְּדַבָּר וְאוֹרְשָׁנוּ וְנֹאֲעַשְׂהָ אֶתְּךָ לְגוֹי־גְדוֹל וְעַצוֹם מִמֶּנּוּ: (יג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־ה' וְשִׁמְעוּ מִצְרַיִם כִּי־הִעֲלִית בְּכַחֲשׁ אֶת־הָעָם הַזֶּה מִקִּרְבּוֹ: (יד) וְאָמְרוּ אֶל־יֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת שְׁמַעוּ כִּי־אֵתָה ה' בְּקִרְבֵּי הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר־עִיְנוּ בְּעֵיִן נִרְאָהוּ אֵתָה ה' וְעַנְנְךָ עָמַד עֲלֵהֶם וּבַעֲמַד עָנַן אֵתָה הַלֶּחֶם לִפְנֵיהֶם יוֹמָם וּבַעֲמוּד אֵשׁ לַיְלָה: (טו) וְהִמַּתָּה אֶת־הָעָם הַזֶּה כְּאִישׁ אֶחָד וְאָמְרוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־שָׁמְעוּ אֶת־שְׁמִיעֶךָ לֵאמֹר: (טז) מִבִּלְתִּי יָכַלְתָּ ה' לְהַבִּיא אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לָהֶם וַיִּשְׁחַטֶם בַּמִּדְבָּר: (יז) וְעַתָּה יַגְדִּלְנָא כָּח אֲדֹנָי כַּח אֲדֹנָי דְּבַרְתָּ לֵאמֹר: (יח) ה' אֲרַךְ אַפָּיִם וּרְבִיחֶסֶד נִשְׂא עֵינָיו וּפְשַׁע וְנִקְהָ לֹא יִנְקָה עֵינָיו פֶּלֶאד עֵינָיו אַבּוֹת עַל־בָּנִים עַל־שְׁלֹשִׁים וְעַל־רַבְעִים: (יט) סֶלַח־נָא לַעֲנָו הָעָם הַזֶּה כְּגִדְל חֶסֶדְךָ וְכַאֲשֶׁר נִשְׂאָתָה לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד־הַנְּהַי: (כ) וַיֹּאמֶר ה' סֶלַחְתִּי כַּדְבַרְךָ: (כא) וְאוֹלָם חִי־אֲנִי וַיִּמְלֵא כְבוֹד־ה' אֶת־כָּל־הָאָרֶץ: ... (כו) וַיִּדְבַּר ה' אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: (כז) עַד־מָתִי לַעֲדָה הָרְעוּהָ הַזֹּאת אֲשֶׁר תָּמָה מְלִינִים עָלַי אֶת־תְּלִנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר תָּמָה מְלִינִים עָלַי שְׁמַעְתִּי: (כח) אָמַר אֲלֵהֶם חִי־אֲנִי נְאֻם־ה' אִם־לֹא כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנֵי כֹן אֲעֲשֶׂה לָכֶם: (כט) בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יָפְלוּ פְגַרְיֶכֶם וְכָל־פְּקֻדֹיכֶם לְכָל־מִסְפָּרְכֶם מִכּוֹן עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעֲלָה אֲשֶׁר תִּלְיַנְתֶּם עָלַי: (ל) אִם־אַתֶּם תִּבְּאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׂאָתִי אֶת־יָדַי לְשַׁכֵּן אִתְּכֶם בְּהָ בִּי אִם־כָּלֵב בְּוִי־יִפְנֶה וַיְהוֹשֻׁעַ בּוֹנִינוּ: (לא) וְטַפְכֶם אֲשֶׁר אִמְרַתֶם לְבֹו יִהְיֶה וְהִבִּיאֲתִי אִתְּם וַיִּדְעוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר מְאַסְתֶּם בָּהּ: (לב) וּפְגַרְיֶכֶם אִתְּם יָפְלוּ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה: (לג) וְכִנְיֶכֶם יִהְיוּ רַעִים בַּמִּדְבָּר אַרְבַּעִים שָׁנָה וְנִשְׂאוּ אֶת־זְנוּמֵיכֶם עַד־תָּמָה פְּגַרְיֶכֶם בַּמִּדְבָּר: (לד) בְּמִסְפָּר הַיָּמִים אֲשֶׁר־תִּרְתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אַרְבַּעִים יוֹם לְשָׁנָה יוֹם לְשָׁנָה תִּשְׂאוּ אֶת־עוֹנְמֵיכֶם אַרְבַּעִים שָׁנָה וַיִּדְעַתֶּם אֶת־תְּנוּאָתִי: (לה) אָנֹכִי ה' דִּבַּרְתִּי אִם־לֹא וְזֹאת אֲעֲשֶׂה לְכָל־הָעַד הָרְעוּהָ הַזֹּאת הַנוֹעֲדִים עָלַי בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתְמוּ וְשֵׁם יָמָתוּ: (לו) וְהִנְאֲשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לְתוֹר אֶת־הָאָרֶץ וַיָּשׁוּבוּ וַיְלִינוּ עָלָיו אֶת־כָּל־הָעַד לְהוֹצִיא דְבָר עַל־הָאָרֶץ: (לז) וַיִּמְתּוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצְאֵי דַבַּת־הָאָרֶץ רַעָה בַּמִּגְפָּה לִפְנֵי ה': (לח) וַיְהוֹשֻׁעַ בּוֹנִינוּ וְכָלֵב בְּוִי־יִפְנֶה חֵיו מוֹהֲאֲנָשִׁים הָהֵם הַהֲלָכִים לְתוֹר אֶת־הָאָרֶץ: (לט) וַיִּדְבַּר מֹשֶׁה אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתְאַבְּלוּ הָעָם מְאֹד: (מ) וַיִּשְׁכַּמוּ בַּבֹּקֶר וַיַּעֲלוּ אֶל־רֹאש־הַהָר לֵאמֹר הַנִּינוּ וְעַלִּינוּ אֶל־הַמְּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר ה' כִּי חָטָאנוּ: (מא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לָּמָּה נַה אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־פִּי ה' וְהוּא לֹא תִצְלַח: (מב) אֶל־תַּעֲלוּ כִּי אֵין ה' בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִנְגַּפוּ לִפְנֵי אֵיבֵיכֶם: (מג) כִּי הָעַמְלָקִי וְהַכְּנַעֲנִי שָׁם לִפְנֵיכֶם וּנְפַלְתֶּם בַּחֲרָב כִּי־עַל־כֵּן שָׁבַתֶם מֵאַחֲרֵי ה' וְלֹא־יִהְיֶה ה' עִמָּכֶם: (מד) וַיַּעֲפְלוּ לַעֲלוֹת אֶל־רֹאשׁ הַהָר וַאֲרוֹן בְּרִית־ה' וּמֹשֶׁה לֹא־מָשׁוּ מִקִּרְבֵּי הַמַּחֲנֶה: (מה) וַיִּרַד הָעַמְלָקִי וְהַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בְּהָר הַהוּא וַיָּכּוּם וַיִּקְתּוּם עַד־הַחֲרָמָה: פ

2. שמות פרק לב

(ז) וַיִּדְבַּר ה' אֶל־מֹשֶׁה לֵּד־רֹד כִּי שַׁחַת עִמָּךְ אֲשֶׁר הִעֲלִית מֵאָרֶץ מִצְרַיִם: (ח) סְרוּ מִהַר מוֹהֲלָדְךָ אֲשֶׁר צוּיַתֶם עָשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מִסַּכָּה וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ־לוֹ וַיִּזְבְּחוּ־לוֹ וַיִּנְאֲמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִעֲלִוְךָ מֵאָרֶץ מִצְרַיִם: (ט) וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה רֵאִיתִי אֶת־הָעָם הַזֶּה וְהִגַּה עִם־קִשֵׁי־עַרְף הוּא: (י) וְעַתָּה הִנֵּיחָה לִי וַיִּסְרֹאֲפִי בְהֶם וְאֶכְלֶם וְנֹאכְלֶם וְנֹאֲעַשְׂהָ אוֹתְךָ לְגוֹי גְדוֹל: (יא) וַיַּחַל מֹשֶׁה אֶת־פְּנֵי ה' אֱלֹהָיו וַיֹּאמֶר לָמָּה ה' יַחַרָה אַפְּךָ בְּעַמָּךְ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאָרֶץ מִצְרַיִם בְּכַח גְּדוֹל וּבְיַד חֲזָקָה: (יב) לָמָּה יֹאמְרוּ מִצְרַיִם לֵאמֹר בְּרַעָה הוֹצִיאָם לְהַרְגָּ אִתָּם בְּהָרִים וּלְכַלְתֶּם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה שׁוֹב מִחֲרוֹן אַפְּךָ וְהִנַּחְתֶּם עַל־הָרְעוּהָ לַעֲמָךְ: (יג) זָכַר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עַבְדֶּיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בְּךָ וַתִּדְבַּר אֲלֵהֶם אַרְבָּה אֶת־זַרְעֶכֶם כְּכּוֹכְבֵי שָׁמַיִם וְכָל־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אִתּוֹ לְזַרְעֶכֶם וְנָחְלוּ לַעֲלָם: (יד) וַיִּנְחַם ה' עַל־הָרְעוּהָ אֲשֶׁר דִּבַּר לַעֲשׂוֹת לַעֲמוֹ: ... (לא) וַיָּשׁוּב מֹשֶׁה אֶל־ה' וַיֹּאמֶר אָנָּה חֲטָא הָעָם הַזֶּה חֲטָאָה גְדֹלָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב: (לב) וְעַתָּה אִם־תִּשְׂא חֲטָאתָם וְאִם־אֵינוּ מִחֲנִי נָא מִסְפָּרְךָ אֲשֶׁר כָּתַבְתָּ:

(לג) וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה מִי אֲשֶׁר חָטְאוּ לִי אֶמְחִנוּ מִסִּפְרֵי: (לד) וְעַתָּה לְךָ וְנָחָה אֶת-הָעָם אֶל אֲשֶׁר-
דִּבַּרְתִּי לְךָ הַגֵּה מִלֶּאכֶי יִלְךְ לִפְנֵיהֶ וּבְנֹזֶם פִּקְדֵי וּפְקֻדֹתַי עֲלֵהֶם חֲטָאתָם: (לה) וַיִּזַּף ה' אֶת-הָעָם עַל
אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת-הָעֵגֹל אֲשֶׁר עָשָׂה אֱהֲרֹן: ס

3. שמות פרק לג, א-ו

(א) וַיְדַבֵּר ה' אֶל-מֹשֶׁה לֵּךְ עִלָּה מִזֶּה אֲתָה וְהָעָם אֲשֶׁר הֵעֵלִית מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי
לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלַיִצְחָק לְאַמְרָן לְנֹרְעָה אֲתִנְנָהּ: (ב) וְשַׁלַּחְתִּי לִפְנֵיהֶ מִלֶּאכֶד וּגְרִשְׁתִּי אֶת-הַכְּנַעֲנִי
הָאֲמֹרִי וְהַחִתִּי וְהַפְרָזִי הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי: (ג) אֶל-אֶרֶץ נֶבֶת חֶזְבֵן וְדָבָשׁ כִּי לֹא אֶעֱלֶה בְּקִרְבָּהּ כִּי עַם-קְשֵׁה-
עֲרָף אֲתָה פֹּן-אֶכְלָסָה בְּדָרְךָ: (ד) וַיִּשְׁמַע הָעָם אֶת-הַדְּבָר הַרַע הַזֶּה וַיִּתְאַבְּלוּ וְלֹא-שָׁתוּ אִישׁ עֵדִין עֲלָיו:
(ה) וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה אֲמַר אֶל-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל אַתֶּם עַם-קְשֵׁה-עֲרָף רַגַע אֶתְד אֶעֱלֶה בְּקִרְבָּהּ וְכִלְיֹתֶיהָ
וְעַתָּה הוֹרֵד עֲדִיךָ מֵעֲלֶיךָ וְאִדְעָה מָה אֶעֱשֶׂה-לָּךְ: (ו) וַיִּתְנַצְּלוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶת-עֵדָנָם מִהָר חוֹרֵב:

4. שמות פרק לד, א-י

(א) וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה פֶּסֶל-לֶךְ שְׁנֵי-לַחַת אֲבָנִים פְּרָאשִׁימִים וְכַתְּבֵתִי עֲלֵהֶם לַחַת אֶת-הַדְּבָרִים אֲשֶׁר
הָיוּ עֲלֵהֶם לַחַת הָרָאשִׁימִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ: (ב) וְהָיָה נֶכוֹן לִפְקֹד וְעֲלִית בִּפְקֹד אֶל-הָרָר סִינַי וְנִצַּבְתָּ לִּי שָׁם
עַל-רֹאשׁ הַהָר: (ג) וְאִישׁ לֹא-יַעֲלֶה עִמָּךְ וְגַם-אִישׁ אֶל-יִרְאָה בְּכָל-הָהָר גַּם-הַצֹּאן וְהַבְּקָר אֶל-יָרְעוּ אֶל-
מוֹל הָהָר הַהוּא: (ד) וַיִּפְסֹל שְׁנֵי-לַחַת אֲבָנִים פְּרָאשִׁימִים וַיִּשְׁפֹּם מֹשֶׁה בִּפְקֹד וַיַּעַל אֶל-הָרָר סִינַי כַּאֲשֶׁר
צִוָּה ה' אֹתוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ שְׁנֵי לַחַת אֲבָנִים: (ה) וַיֵּרֶד ה' בְּעָנָן וַיִּתְנַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה': (ו) וַיַּעֲבֹר
ה' עֲלֵי-פָנָיו וַיִּקְרָא ה' ה' אֵל רַחוּם וְרַחוּן אֲרָךְ אַפַּיִם וְרַב-חַסֵּד וְאֱמֶת: (ז) נֹצַר חַסֵּד לְאֵלִפִּים נִשְׂא
עֲזֹן וְנִשְׁפַע וְחַטָּאָה וְנִקְחָה לֹא יִנְקָה פִקְדוֹ עֲזֹן אֲבוֹת עַל-בְּנִים וְעַל-בְּנִים עַל-שְׁלִשִׁים וְעַל-רַבְעִים:
(ח) וַיִּמְהַר מֹשֶׁה וַיִּקְדֵּ אֶרְצָה וַיִּשְׁתַּחֲוֶ: (ט) וַיֹּאמֶר אֶם-נָא מִצְּאֹתַי חֹן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנָי יִלְדֵנָא אֲדֹנָי בְּקִרְבָּנוּ
כִּי עַם-קְשֵׁה-עֲרָף הוּא וְסַלַּחְתָּ לְעֹגֹנוֹ וְלַחַטָּאתָנוּ וְנִחַלְתָּנוּ: (י) וַיֹּאמֶר הַגֵּה אֹנְכִי פֶרַח בְּרִית נִגְדַּכָּל-
עִמָּךְ אֶעֱשֶׂה נִפְלְאוֹת אֲשֶׁר לֹא-נִבְרָאוּ בְּכָל-הָאָרֶץ וּבְכָל-הַגּוֹיִם וְרָאָה כָּל-הָעָם אֲשֶׁר-אֲתָה בְּקִרְבּוֹ אֶת-
מַעֲשֵׂה ה' כִּי-נִוְרָא הוּא אֲשֶׁר אָנִי עֹשֶׂה עִמָּךְ:

5. דברים פרק ט, ו-יג

(ו) וַיְדַעְתָּ כִּי לֹא בְצַדִּיקְתָּ ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ אֶת-הָאָרֶץ הַטּוֹבָה הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ כִּי עַם-קְשֵׁה-עֲרָף
אַתָּה: (ז) זָכַר אֶל-יְשׁוּעָה אֶת אֲשֶׁר-הִקְצַפְתָּ אֶת-ה' אֱלֹהֶיךָ בַּמִּדְבָּר לְמוֹת-הַיּוֹם אֲשֶׁר-יִצְאָתוּ מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם עַד-בְּאֶחָב עַד-הַמִּקְוֹם הַזֶּה מִמְרִים הַיְיָתָם עַם-ה': (ח) וּבַחֲרָב הִקְצַפְתָּם אֶת-ה' וַיִּתְאַנַּף ה'
בְּכֶם לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם: (ט) בְּעֲלֹתִי הַהָרָה לְקַסֹּת לִוְחַת הָאֲבָנִים לִוְחַת הַבְּרִית אֲשֶׁר-כָּרַת ה' עִמָּכֶם וְאָשַׁב
בְּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לָחֵם לֹא אָכַלְתִּי וַיִּמָּיֵם לֹא שָׁתִיתִי: (י) וַיִּתֵּן ה' אֵלַי אֶת-שְׁנֵי לִוְחַת
הָאֲבָנִים כְּתוּבִים בְּאֶצְבָּע אֱלֹהִים וְעֲלִיָּהֶם כְּכֹל-הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבַּר ה' עִמָּכֶם בְּהָר מַתּוֹד הָאֵשׁ בְּיוֹם הַקִּהָל:
(יא) וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה נָתַן ה' אֵלַי אֶת-שְׁנֵי לַחַת הָאֲבָנִים לְחַוֹת הַבְּרִית: (יב)
וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי קוּם רֵד מִהָר מִזֶּה כִּי שָׁחַת עִמָּךְ אֲשֶׁר הוֹצֵאת מִמִּצְרָיִם סְרוּ מִהָר מִן-הַדְּרָךְ אֲשֶׁר צִוִּיתָם
עָשׂוּ לָהֶם מַסְכָּה: (יג) וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי לֹאמֵר רְאִיתִי אֶת-הָעָם הַזֶּה וְהִגַּה עַם-קְשֵׁה-עֲרָף הוּא:

6. תלמוד בבלי מסכת שבת דף נה עמוד א

אמר ליה רבי זירא לרבי סימון: לוכחינהו מר להני דבי ריש גלותא. אמר ליה: לא מקבלי מינאי. אמר
ליה: אף על גב דלא מקבלי, לוכחינהו מר, דאמר רבי אחא ברבי חנינא: מעולם לא יצתה מדה טובה
מפי הקדוש ברוך הוא, וחוץ בה לרעה, חוץ מדבר זה, דכתיב: (יחזקאל ט:ד) "ויאמר ה' אלו: עבר
בתוך העיר, [בתוך ירושלים], והתוית תו על מצחות האנשים הנאנחים והנאנקים על כל התועבות
הנעשות" וגו'. אמר לו הקדוש ברוך הוא לגבריאל: לך ורשם על מצחן של צדיקים תו של דיו, שלא
ישלטו בהם מלאכי חבלה, ועל מצחם של רשעים תו של דם, כדי שישלטו בהם מלאכי חבלה. אמרה
מדת הדין לפני הקדוש ברוך הוא: רבוננו של עולם, מה נשתנו אלו מאלו? אמר לה: הלו צדיקים
גמורים, והלו רשעים גמורים. אמרה לפניו: רבוננו של עולם, הנה בינדם למחות ולא מחו. אמר לה:
גלוי ונדוע לפני שאם ימחו בהם, לא יקבלו מהם. אמרה לפניו: רבוננו של עולם, אם לפניך גלוי, להם
מי גלוי? והינו דכתיב: (שם) "זקן, בחור ובתולה וטף ונשים, תהרגו למשחית, ועל כל איש אשר

עָלְיו הָתּוּ אֵל תִּגְשׁוּ, וּמִמְקַדְשֵׁי תַחֲלוּ". וְכַתִּיב: (שם) "וַיַּחֲלוּ בְּאַנְשֵׁים הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר לִפְנֵי הַבַּיִת". תָּנִי רַב יוֹסֵף: אֵל תִּקְרֵי: "מִמְקַדְשֵׁי", אֶלָּא: "מִמְקַדְשֵׁי", אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם שְׁקִימוּ אֶת הַתּוֹרָה כְּלָה, מֵאַלְף וְעַד תּוּ. וּמִיָּד: (יחזקאל ט'ב') "וְהִנֵּה שְׁשֵׁה אַנְשִׁים בָּאִים מִדֶּרֶךְ [שַׁעַר] הָעֲלִיּוֹן אֲשֶׁר מִפְּנֵה צְפוֹנָה, וְאִישׁ כָּלִי מִפְּצוּ בְּיָדוֹ, וְאִישׁ אֶחָד בְּתוֹכְכֶם לְבַשׁ בְּדִים וְקָסַת הַסֵּפֶר בְּמִתְנָיו, וַיָּבֹאוּ וַיַּעֲמֵדוּ אֶצְל מִזְבַּח הַנְּחֻשֶׁת". מִזְבַּח נְחֻשֶׁת מִי הֵנָּה? אָמַר לְהוּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: הַתַּחֲלוּ מִמְּקוֹם שְׂאוּמְרִים שִׁירָה לְפָנָי. וּמֵאַן נִינְהוּ, "שְׁשֵׁה אַנְשִׁים"? אָמַר רַב חֲסֵדָא: קֶצֶף, אַף, וְחֻמָּה, וּמִשְׁחִית, וּמִשְׁבֵּר, וּמִכְלָה. וּמֵאֵי שְׁנָא 'תּוּ'? [אָמַר רַב]: 'תּוּ' תַּחֲזִי. 'תּוּ' תָּמוּת.

וּשְׂמוּאֵל אָמַר: תַּמָּה זְכוּת אַבּוֹת. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: תַּחֲזֵן זְכוּת אַבּוֹת. וְרִישׁ לְקִישׁ אָמַר: 'תּוּ', סוּף חוֹתְמוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, דָּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: חוֹתְמוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא 'אֲמַת'. (אמר) רַבִּי שְׂמוּאֵל בְּרַחֲמֵי [אָמַר]: אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם שְׁקִימוּ אֶת הַתּוֹרָה כְּלָה, מֵאַלְף וְעַד תּוּ. מֵאִמְתִּי תַמָּה זְכוּת אַבּוֹת? אָמַר רַב: מִיָּמוֹת הַיּוֹשֵׁעַ בֶּן בָּאֲרִי, שְׁנָאָמַר: (הוֹשֵׁעַ ב'י"ב) "אֲגַלְתָּ אֶת נְבִלְתָהּ לְעֵינַי מֵאַהֲבִיָּה, וְאִישׁ לֹא יִצְלִינָה מִיָּדִי". וּשְׂמוּאֵל אָמַר: מִיָּמֵי חֲזָאֵל, שְׁנָאָמַר: (מַלְכִים ב י"ג:כ"ב-כ"ג) "וַחֲזָאֵל מְלִךְ אָרָם לְחַץ אֶת יִשְׂרָאֵל כָּל יְמֵי יְהוֹאָחָז". וְכַתִּיב: (שם) "וַיַּחֲזֵן ה' אֶתְּךָ וַיִּרְחַמֶּם, וַיִּפְּן אֶלְיָהֶם לְמַעַן בְּרִיתוֹ אֶת אַבְרָהָם יִצְחָק וַיַּעֲקֹב, וְלֹא אָבָה הַשְׁחִיתָם, וְלֹא הִשְׁלִיכְתֶּם מֵעַל פְּנֵיו עַד עֵתָה". וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לױ אָמַר: מִיָּמֵי אֶלְיָהוּ, שְׁנָאָמַר: (מַלְכִים א י"ח:ל"ו) "וַיְהִי בְּעֵלוֹת הַמְּנַחֵה, וַיִּגַּשׁ אֶלְיָהוּ הַנָּבִיא, וַיֹּאמֶר: ה' אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וַיִּשְׂרָאֵל, הַיּוֹם יִנְדַע" וְגו'. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: מִיָּמֵי חֲזָקִיָּהוּ, שְׁנָאָמַר: (ישעיהו ט"ו) "לְמַרְבֵּה הַמְּשֻׁרָה, וּלְשָׁלוֹם אֵין קֶץ, עַל כִּפְסֵי דָוִד, וְעַל מַמְלַכְתּוֹ, לְהַכִּין אֶתְּךָ וּלְסַעֲדָהּ בְּמִשְׁפָּט וּבִצְדָקָה מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם, קִנְאַת ה' צְבָאוֹת תַּעֲשֶׂה זֹאת" וְגו'.

7. תוספות מסכת שבת דף נה עמוד א

וּשְׂמוּאֵל אָמַר תַּמָּה זְכוּת אַבּוֹת וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר תַּחֲזֵן זְכוּת אַבּוֹת - **אוֹמַר רַבִּינוּ תַּם דְּזְכוּת אַבּוֹת תַּמָּה אַבְל בְּרִית אַבּוֹת לֹא תַמָּה** דְּהָא כְּתִיב (ויקרא כו) וַנִּכְרַתִּי אֶת־בְּרִיתִי יַעֲקֹב אִף לְאַחַר גְּלוּת וְאֵין אֲנִי מְזַכֵּרִין זְכוּת אַבּוֹת אֵלּא הַבְּרִית וּמִפְּרֵשׁ דְּשְׂמוּאֵל דָּאָמַר מִיָּמֵי חֲזָאֵל דִּיִּיק מִדְּכַתִּיב לְמַעַן בְּרִיתוֹ וְלֹא לְמַעַן זְכוּתוֹ **וְאוֹמַר ר"י** דְּבוֹיִקְרָא רַבָּה (פ' לו) דִּיִּיק מֵעַד עֵתָה כַּדְפִּי' בְּקוֹנְטְרַס וְלר"י נִרְאָה דְּלֹא פְּלִיגִי שְׂמוּאֵל וְר"י אֵלּא שְׂמוּאֵל קָאָמַר דְּלִרְשָׁעִים תַּמָּה אַבְל לְצַדִּיקִים לֹא תַמָּה וּבְצַדִּיקִים אִיִּירִי ר"י תַּדַּע דְּהָא ר"י אָמַר בְּסוּמֹךְ דְּמִיָּמֵי חֲזָקִי' תַּמָּה זְכוּת אַבּוֹת וְהַכָּא קָאָמַר דָּאָף בְּשַׁעַת חוֹרְבָן דְּבַתֵּר הַכִּי תַחֲזֵן זְכוּת אַבּוֹת וְעַל זֶה אֲנִי סוּמְכִין לְהַזְכִּיר זְכוּת אַבּוֹת וּבְשַׁלְּהִי וַיִּקְרָא רַבָּה רַבִּי אַחָא אוֹמַר לְעוֹלָם זְכוּת אַבּוֹת קִיִּימַת וְלְעוֹלָם אֲנִי מְזַכִּירִים אוֹתָם וְכֵן הוּא אוֹמַר כִּי אֵל רַחוּם וְגו' וְלֹא יִשְׁכַּח אֶת בְּרִית אַבּוֹתֵיךְ וְגו'.

8. ויקרא רבה (וילנא) פרשת בחקותי פרשה לו:

עַד מְתֵי זְכוּת אַבּוֹת קִיָּמַת, רַבִּי תַנְחוּמָא אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי חֲזִיָּא בְּרַ מְנַחֲמָא וְאָמַרִי לְהַ רַבִּי בְּרַכְיָה בְּרַ חֲלָבוּ בְּשֵׁם רַבָּא בְּרַ זְבִדָא עַד יְהוֹאָחָז, הִדָּא הוּא דְּכַתִּיב (מַלְכִים ב יג, כג): וַיַּחֲזֵן ה' אֶתְּךָ וַיִּרְחַמֶּם וְגו' עַד עֵתָה, עַד עֵתָה זְכוּת אַבּוֹת קִיָּמַת. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לױ אָמַר עַד אֶלְיָהוּ, הִדָּא הוּא דְּכַתִּיב (מַלְכִים א יח, לו): וַיְהִי בְּעֵלוֹת הַמְּנַחֵה וַיִּגַּשׁ אֶלְיָהוּ הַנָּבִיא וְגו'. שְׂמוּאֵל אָמַר עַד הַיּוֹשֻׁעַ, הִדָּא הוּא דְּכַתִּיב (הוֹשֵׁעַ ב, יב): וְעַתָּה אֲגַלְתָּ אֶת נְבִלְתָהּ לְעֵינַי מֵאַהֲבִיָּה וְאִישׁ לֹא יִצְלִינָה מִיָּדִי, וְאֵין אִישׁ הָאָמַר כָּאֵן אֶלָּא אַבְרָהָם, כְּמָה דָּאָתָּ אָמַר (בראשית כ, ז): וְעַתָּה הִשָּׁב אֲשֶׁת הָאִישׁ. וְאֵין אִישׁ אֶלָּא יִצְחָק, שְׁנָאָמַר (בראשית כד, סה): מִי הָאִישׁ הַלְזָה. וְאֵין אִישׁ אֶלָּא יַעֲקֹב, שְׁנָאָמַר (בראשית כה, כז): וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם. רַבִּי יוֹדֵן אָמַר עַד חֲזָקִיָּהוּ, כְּמָה דָּאָתָּ אָמַר (ישעיהו ט, ו): לְמַרְבֵּה הַמְּשֻׁרָה וּלְשָׁלוֹם אֵין קֶץ וְגו'. רַבִּי יוֹדֵן בְּרַבִּי בְּשֵׁם רַבִּי בְּרַכְיָה אָמַר אִם רְאִיתָ זְכוּת אַבּוֹת שְׁמִטָּה וְזְכוּת אַמְהוֹת שְׁנַת־מוֹטָטָה לְךָ וְהִטְפַּל בְּחֻסְדִּים, הִדָּא הוּא דְּכַתִּיב (ישעיהו ג, י): כִּי הִקְרִים יְמוּשׁוֹ וְהִגְבְּעוֹת תְּמוֹטִינָה, הִקְרִים אֵלּוּ אַבּוֹת, וְהִגְבְּעוֹת אֵלּוּ אַמְהוֹת, וְאַחַר כֵּן (ישעיהו ג, י): וְחֻסְדֵי מְאֵתְךָ לֹא יְמוּשׁ. אָמַר רַבִּי אַחָא לְעוֹלָם זְכוּת אַבּוֹת קִיָּמַת, לְעוֹלָם מְזַכִּירִין וְאוֹמְרִין (דְּבָרִים ד, לא): כִּי אֵל רַחוּם ה' אֱלֹהֵיךָ לֹא יִרְפֶּךָ וְלֹא יִשְׁחִיתֶךָ וְלֹא יִשְׁכַּח אֶת בְּרִית אַבְתֵּיךָ וְגו'.

9. חומת אנך ישעיהו פרק נד (חיד"א)

כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה וכו'. אפשר במ"ש התוספות בשבת דף נ"ה משם ר"ת דהגם דזכות אבות תמה ברית אבות לא תמה ור"י סבר דלצדיקים לא תמה זכות אבות והרב יפ"ת סוף פ' ויקרא סבר דלעשות נס או הצלה גדולה תמה אבל להצלה פורתא לא תמה וגם על ידי בקשת רחמים יזכור ה' זכות אבות להושיע. וז"ש כי ההרים ימושו והגבעות וכו' שהם אבות ואמהות כמש"ל ור"ל אם זכות אבות ואמהות תמה וזהו כי ההרים ימושו וכו' לצדיקים לא תמה כשיטת ר"י וחסדי מאתך שאת צדקת לא ימוש. וברית שלומי לא תמוט כשיטת ר"ת דברית אבות לא תמה. אמר מרחמך להצלה פורתא או העונה ברחמים לבקשתם כשיטת הרב יפה תואר ז"ל:

10. רשימות שיעורים (רי"ד סולובייצ'יק) מסכת ברכות דף יא עמוד ב

גמ'. וז"ל מאי היא אמר ר' יהודה אמר שמואל אהבה רבה וכו' ורבנן אמרי אהבת עולם וכן הוא אומר ואהבת עולם אהבתיך על כן משכתיך חסד עכ"ל. עיין בתוס' (ד"ה ורבנן) וז"ל הלכך תקינו לומר בשחרית אהבה רבה ובערבית אהבת עולם עכ"ל. ודבריהם צ"ב.

ובדרך דרוש נראה לבאר, דבגמ' שבת (דף נה א) איתא "ושמואל אמר תמה זכות אבות", ובתוס' (ד"ה ושמואל) כתבו וז"ל אומר ר"ת דזכות אבות תמה אבל ברית אבות לא תמה דהא כתיב וזכרתי את בריתי יעקב אף לאחר גלות, ואנן אין אנו מזכירין זכות אבות אלא הברית וכו' עכ"ל. ונראה דברכת אהבה רבה מקבילה לזכות אבות וע"כ היא נאמרת ביום שהוא בחינת גאולה וזמן של הארת פנים בבחינת זכות אבות. ובלילה שהיא בחינת גלות נוסח הברכה היא אהבת עולם דזהו בחינת ברית אבות שלעולם קיימת, דאע"פ שזכות אבות תמה ברית אבות לא תמה. וזה ענין הפסוק "להגיד בבוקר חסדיך" כלומר דבוקר ויום דהויין בחינת גאולה והארת פנים, הקדוש ברוך הוא מתייחס לכלל ישראל בבחינת חסד דהיינו בזכות אבות, שמשום שהבנים דומים לאבות מועילה להם זכות האבות וזהו בחינת "חסדיך". "ואמונתך בלילות" מורה על זמן הגלות דהלילה מורה על הגלות, ובגלות קיימת ברית אבות לעולם, דברית אבות היא בבחינת "אמונתך" דהיינו שקיימת לעולם, וע"כ נוסח הברכה בערבית הוא אהבת עולם.

11. ראבי"ה חלק א - מסכת שבת סימן ריא

תמה זכות אבות. [פירוש שאינה] מסייעה מעצמ[ה], ומיהו ציבור או יחיד שמתפללים עליהם זכור לנו ברית אבות אפשר שנשמעה תפלתם:

12. ספר אור זרוע חלק א - הלכות תפילה סימן קו

פי' לי מורי הרב רבי יונתן זצ"ל דה"מ שאינה עומדת מעצמה. אבל כשאנו מתפללין שיעמוד לנו זכות אבות. לענין זה כל ימי הארץ אינה תמה ועומדת הלכך שפיר מצלינן זכור ברית אברהם ועקידת יצחק וכו' ושפיר נמי מצלינן אב הרחמים הוא ירחם על העמוסים בזכות ברית איתנים:

13. שפת אמת מסכת שבת דף נה עמוד א

בד"ה ושמואל כו' אור"ת כו' ומפרש דשמואל מימי חזאל דייק כו' והנה בלשון רש"י נראה ישוב קושיא זו דאע"ג דבימי אליהו תמה זכות אבות מ"מ גם בימי חזאל נזכר זכות אבות ע"י רחמים וממילא מיושב מה שהקשו התוס' אמה שמזכירין גם היום זכות אבות אף על גב דכבר תמה כו' ולהנ"ל ניחא דע"י רחמים גם אח"כ נזכר זכות אבות:

14. ויקרא פרק כו פסוק מב

וְזָכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי יַעֲקֹב וְאֶף־אֶת־בְּרִיתִי יִצְחָק וְאֶף־אֶת־בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֲזַכֵּר וְהָאָרֶץ אֲזַכֵּר: